

Geografija Geoparka Karavanke

Alenka Drempetič, Lenka Stermecki

Lega

Geopark Karavanke se nahaja na območju Avstrije in Slovenije. S severnim in zahodnim delom sega v Avstrijo, z vzhodnim pa v Slovenijo. Na slovenski strani sodi območje geoparka v del statistične regije Koroške in zajema pet občin: Črna na Ko-

roškem, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem, Dravograd. Na avstrijski strani pokriva devet občin (Zell/Selle, Gallizien/Galicija, Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela, Sittersdorf/Žitara vas, Globasnitz/Globasnica, Feistritz ob Bleiburg/Bistrica nad Pliberkom, Bleiburg/Pliberk, Neuhaus/

Lega Geoparka Karavanke. Avtor: Uroš Grabner.

Suha, Lavamünd/Labot), ki so del Spodnje Koroške/Unterkärnten. Celotno območje Geoparka Karavanke zajema 14 občin s skupno površino 1.067 kvadratnih kilometrov in približno 53.000 prebivalci (Bedjanič in sod., 2015).

Območje geoparka obsega jugovzhodni del

Alp: Vzhodne Karavanke, del Kamniško-Savinjskih Alp in obmejni del hribovij Košenjak, Pohorje, Strojna in Komelj (Kömmelberg). Najvišji vrhovi so v severnem delu Vzhodnih Karavank (Obir, Košuta, Peca, Raduha) z nadmorsko višino od 2.100 do 2.200 metrov. Južni del Vzhodnih Kara-

vank, ki obsega vulkansko pogorje Smrekovec in goro Olševo, je nižji, vrhovi ne presežejo višine 2.000 metrov. Na vzhodnem delu Vzhodnih Karavank leži Mislinjska dolina, ki Vzhodne Karavanke loči od Pohorja. Severni del območja geoparka zajema Podjunsko dolino, ki jo na jugu obdajajo Karavanke, na severu pa reka Drava (Poltnig, Herlec, 2012).

Površje in vodovje

Območje geoparka je v večji meri hribovito in gorato, preprejeno z vmesnimi dolinami rek (Drempetič, 2016).

Svojevrstni, zanimivi relief z edinstvenimi geomorfološkimi oblikami je posledica živahne tektonike in pestre geološke zgradbe ter zunanjih preoblikovalnih dejavnikov: rečnega delovanja, kraških geomorfoloških procesov, erozije in poledenitve (Poltnig, Herlec, 2012). Kamninska podlaga (na eni strani magmatske in metamorfne kamnine, na drugi pa apnenčeva in dolomitna podlaga) vpliva na relief, vodno omrežje, prst in rastje.

Za apneniški svet so značilna strma pobočja in ozka slemena, relief na območjih, zgrajenih iz magmatskih in metamorfnih kamnin, pa je uravnan, širši in bolj zaobljen. Na neprepustnih kamninah je rečna mreža precej gosta, medtem ko na prepustni apnenčevi in dolomitni podlagi površinskih vodnih tokov skorajda ni. Tu prihaja voda na površje v obliki kraških izvirov. Zaradi velikega števila izvirov v dolini Bele/Vellachtal in Obirju/Ebriachtal to območje imenujejo kar »dolina tisočerih izvirov«. Na območju geoparka se nahaja tudi veliko mineralnih izvirov. Vodo iz dveh izvirov (iz Koroškega litijevega

vrelca in Železne Kaple/Bad Eisenkappel) uporabljajo v zdravstvene namene. Nekatere izvire pa so že v 19. stoletju izkoriščali tudi za zdravilišča (na primer Bad Vellach/Zdravilišče Bela) (Poltnig, Herlec, 2012).

Območje je pokrito z bogato rečno mrežo. Reka Drava je največja reka v geoparku, ostale pomembnejše reke tega območja so Meža, Mislinja, Podjuna in Bela. Porečji

Meže in Bele zajemata večino hidrografske mreže. Meža izvira na pobočju Olševe in teče po Mežiški dolini skozi vsa rudarska naselja ter se pri Dravogradu izliva v Dravo. Bela izvira v Kamniških Alpah, teče proti severu in se pri Galiciji izliva v Dravo (Poltnig, Herlec, 2012).

Prevladujoč apneniški svet je geomorfološko bogat s kraškimi pojavi. Med podzemnimi

izstopajo Obirske kapniške jame, ki so jih po naključju odkrili med iskanjem rude na Obirju. Jame so nastale pred približno 200 milijoni let. V tem času so jame oblikovale izjemne kapniške in druge jamske strukture. Pogosto pa je nastanek izstopajočih geomorfoloških oblik povezan tako z zakrasevanjem kot tektoniko. Med najbolj zanimivimi takšnimi pojavi so zagotovo skrivnostna tek-

tonska okna na Peci, kraška vrata na Volinjaku, naravni most v Meži, kraškega nastanka pa so tudi naravni oboki na Olševi, spodmoli, škraplje, žlebiči ter drugi drobni odtisi delovanja vode (Hartmann, Rojs, 2015).

Ledeniško delovanje ni imelo velikega vpliva na oblikovanje površja (Hartmann, Rojs, 2015). Lokalni ledeniki, ki so prekrivali le vrhove Kamniško-Savinjskih Alp ter Košute in Pece, so povzročili nastanek ledeniških dolin, ki so bile kasneje zapolnjene s poledeniškim gruščem (Drempetič, 2016).

Podnebje, rastje in prst

Na območju geoparka se pojavljata dva podnebna tipa: zmerno celinsko in gorsko podnebje. Za zmerno celinsko podnebje so značilne precej hladne zime in precej vroča poletja ter poletni višek padavin. Količina padavin se zmanjšuje od zahoda proti vzhodu. Gorsko podnebje, ki je značilno za območja nad 1.600 metrov nadmorske višine, je podnebje z najnižjo povprečno letno temperaturo na območju Slovenije in Avstrije, z veliko količino padavin, ki v hladni polovici leta pade v obliki snega. Za to območje sta značilna dva vremenska pojava - karavanški fen in zimski temperaturni obrat (Poltnig, Herlec, 2012).

Za območje geoparka je značilna velika gozdnatost. Gozd predstavlja velik potencial ne samo v gospodarstvu (lesnopredelovalna industrija, žage ...), obrti ter trajnostnem razvoju regije, ampak tudi velik potencial za sam geopark.

Na geomatskih in metamorfni kamninah najdemo kisle rjave prsti in rankerje, porasle s kisloljubnimi bukovimi gozdovi na nižjih nadmorskih višinah in bukovno-jelovim gozdom v višjih predelih. Na rendzinah in rjavih prsteh, ki so razvite na karbonatnih kamninah, pa v nižjih legah uspevajo bukovni, v višjih pa smrekovi gozdovi. Neprekinjene gozdove najdemo tudi na rečnih nanosih Drave in Bele v Podjuni in na območju Dobrova. Včasih so jih poraščali hrastovi gozdovi, danes pa tu rastejo pretežno

iglavci. Poleg gozda je območje poraslo tudi s travniki, ki preraščajo predvsem terase ob rekah. V visokogorskih predelih nad zgornjo gozdno mejo je travnata ruša, še višje so pobočja skalnata in neporasla. Na območju geoparka se nahajajo tudi ilirski bukovni gozdovi, ki so del območja *Natura 2000*. Pri Žerjavu pa je Dolina smrti, kjer so prvotni gozdovi zaradi ekstremnega onesnaževanja popolnoma uničeni (Poltnig, Herlec, 2012).

Prebivalstvo in poselitev

Glavni značilnosti prebivalstva sta redka poselitev in staranje. Povprečna gostota prebivalstva je približno petdeset prebivalcev na kvadratni kilometer. Treba pa je poudariti, da je prebivalstvo zgoščeno v dolinah, medtem ko so hriboviti predeli redko poseljeni. Prevladujoča oblika naselij so razložena naselja, na višjih nadmorskih višinah pa samotne kmetije. Največja naselja so v dolinah: Bad Eisenkappel/Železna Kapla, Bleiburg/Pliberk, Globasnitz/Globasnica na avstrijski strani ter Dravograd, Ravne na Koroškem, Mežica, Prevalje in Črna na Koroškem na slovenski. Za območje geoparka je značilno staranje prebivalstva. Medtem ko je na slovenski strani primerljivo s slovenskim povprečjem, je na avstrijski strani krepko nad avstrijskim povprečjem. Izobrazbena struktura je na avstrijski strani pod avstrijskim povprečjem, medtem ko ima na slovenski strani višjo ali visoko izobrazbo večji delež prebivalcev glede na slovensko povprečje. To je dobro izhodišče za prihodnost, saj so ti prebivalci dober zaposlitveni potencial in prinašajo možnosti za razvoj gospodarstva (Aplikacija za članstvo v globalni mreži geoparkov, 2011).

Gospodarstvo

Celotno območje geoparka zaznamuje bogata rudarska, železarska in premogovniška tradicija, ki je pomembno vplivala tudi na poseljenost. Potrebe po delovni sili in zaposlovanje v teh dejavnostih so bili glavni razlogi, da so se iz manjših vasi razvila večja

Ravne na Koroškem. Foto: Tomo Jeseničnik.

naselja. Danes je položaj precej drugačen, saj je za celotno območje značilno pomanjkanje delovnih mest. Izjemo predstavlja le proizvodni sektor (Mahle-Filtersystembetriebe, Metal Ravne ...). Težišče nadaljnjega razvoja je usmerjeno v turizem, ki bi pripomogel tudi k novim delovnim mestom tako neposredno kot tudi posredno.

Brezposelnost v geoparku je po podatkih iz leta 2016 nad povprečjem obeh držav. Osrednja zaposlitvena središča so na slovenski strani Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec, Dravograd in Prevalje, na avstrijski pa Velikovec, Dobrla ves, Pliberk in Bistrica nad Pliberkom. Skupaj zaposlujejo okoli sedemdeset odstotkov vseh zaposlenih. Izstopata predvsem občini Bistrica nad Pliberkom/St. Michael ob Bleiburg in Ravne na Koroškem: prva s podjetjem Mahle Filtersysteme Austria GmbH, ki sodi med največje industrijske obrate na Koroškem, in druga kot upravno, gospodarsko, izobraževalno, športno in kulturno središče Mežiške doline,

katerega razvoj temelji na jeklarski tradiciji Železarn Ravne (danes SIJ Metal Ravne, d. o. o.). Pomemben zaposlitveni potencial območja predstavlja tudi geopark z razvojem nove ponudbe in produktov tako na področju turizma kot na drugih področjih. Gospodarstvo veliko pričakuje od tretje razvojne osi slovenskega avtocestnega križa, pa tudi od izgradnje železniške proge Koralalm, saj bi to celotno območje geoparka povežalo z mednarodnim prostorom.

Kmetijstvo

Kmetijstvo na območju geoparka nima najboljših razvojnih možnosti, je pa pomemben prostorski element, saj oblikuje in vzdržuje kulturno krajino in poseljenost podeželja. Medtem ko je v dolinah prisotno ekstenzivno kmetijstvo, so visokogorske kmetije usmerjene v živinorejo, ekološko kmetovanje in turizem. Posebnost območja so visokogorske kmetije z gručasto razporejenimi objekti in zemljišči v obliki celca.

Turizem

Območje geoparka zaradi izrednih geoloških in geomorfoloških znamenitosti slovi kot »pohodniška, plezalna in gorsko kolesarska destinacija z najlepšimi razgledi« (Hartmann, Rojs, 2015). Turizem je za območje zelo pomemben, saj je druga najpomembnejša panoga v okviru storitvenega sektorja. Podatki iz leta 2016 kažejo, da je bilo na območju geoparka ustvarjenih več kot 200.000 nočitev: največji delež, skoraj 40 odstotkov, v občini Bad Eisenkappel/Železna Kapla, na slovenski strani pa zgolj 14 odstotkov. Največ turistov prihaja iz Avstrije in Slovenije, med tujimi pa so na prvem mestu turisti iz Nemčije. Turistični obisk je največji poleti in pozimi, v ostalih mesecih prevladujejo enodnevni obiskovalci.

Kot ključni elementi turistične ponudbe so opredeljene poletne in zimske dejavnosti v naravi, kulturno-zgodovinske in naravne znamenitosti ter turizem na kmetijah (arhiv RRA Koroška).

Med poletnimi dejavnostmi prevladujejo pohodništvo, kolesarjenje, plezanje, obiski zdravilišč, jezer in rek. Pokrajina ponuja pohodnikom urejene pohodne in planinske poti, med drugim tudi dve mednarodni planinski poti (Evropska pešpot E6 in Via Alpina), Slovensko planinsko pot, Koroško planinsko transverzalo in drugo. Narašča tudi število tematskih pohodnih poti (geološke poti, gozdne učne poti ...). Urejene so tudi številne kolesarske poti: krajevne tematske kolesarske poti (na primer Umetnostna pot Pliberk–Šmihel/Kunst Radweg, Kundijeve poti ...) in gorske kolesarske poti. Kolesarjem je na voljo še gorski kolesarski park. Čez območje geoparka pa poteka tudi Mednarodna Dravska kolesarska pot. Na slovenski strani je posebnost kolesarjenje po opuščeni rovih nekdanjega rudnika svinca in cinka, na avstrijski pa kolesarska proga Flow country trail na Peci, ki je s 1.000 metrov višinske razlike in 11 kilometri najdaljši spust te vrste v Evropi.

S kolesom v Podzemlju Peca. Foto: Tomo Jeseničnik.

Kolesarski spust na Peci. Foto: Franz Gerdl.

Pestro ponudbo imajo tudi plezalci – plezajo lahko v naravnih skalnih stenah in plezalnih stenah v zaprtih prostorih, pa tudi na plezalnem stolpu v Bistrici pri Pliberku/Feistritz ob Bleiburg. Tu je plezalcem pozimi na voljo ledena plezalna stena.

Bad Eisenkappel Kurzentrum je edino zdravilišče na območju geoparka. Nahaja se pri Železni Kapli/Bad Eisenkappel. Obiskovalce privabljajo tudi številna jezera, kot sta Breško/Pirkdorfersee in Zeneško/Sonnegersee.

Območje Geoparka Karavanke obiskovalcev ne privablja samo poleti, temveč tudi pozimi. Osrednje zimsko športno središče je Peca/Petzen Bergbahnen. Poleg smučišča na Peci z 20 kilometri prog se na slovenski strani nahaja še nekaj manjših,

Pestro ponudbo v Geoparku Karavanke imajo tudi plezalci. Foto: Tomo Jeseničnik.

nižje ležečih smučišč (Ivarčko, Črna, Poseka, Rimski vrelec, Bukovnik). Obiskovalcem so na voljo tudi urejene proge za tek na smučeh in tereni za turno smuko.

Med kulturno-zgodovinskimi znamenitostmi ne smemo izpustiti Podzemlja Pece – turističnega rudnika in muzeja v Mežici, kjer je tudi informacijsko središče Geoparka Karavanke. Med naravne znamenitosti sodi tudi naravni spomenik Obirske jame nad Železno Kaplo. Obiskovalci si lahko ogledajo številne druge naravne in kulturno-zgodovinske znamenitosti. Na območju geoparka se vse leto dogaja tudi veliko prireditev, ki privabljajo številne obiskovalce. Pomemben element turistične ponudbe so tudi turistične kmetije. To so lahko kmetije z nastanitvami ali izletniške kmetije, vse se navezujejo na tradicionalno kulinariko, katere pomen v zadnjem času narašča.

Viri in literatura:

- Bedjanič, M., Fajmut Štručl, S., Hartmann, G., Varch, C., Vodovnik, P., 2015: *Geopark Karavanke. Skrivnosti zapisane v kamninah*. V: Strahovnik, V., (ur.): *Geopark Karavanke: skrivnosti zapisane v kamninah* = *Geopark Karawanken: in Stein geschriebene Geheimnisse*. Nazarje: GEArt, 12–19.
- Drempetič, A., 2016: *Geografske značilnosti geoparka Karavanke: diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 84 str.
- Hartmann, G., Rojs, L., 2015: *Pokrajina in relief*. V: Strahovnik, V., (ur.): *Geopark Karavanke: skrivnosti zapisane v kamninah* = *Geopark Karawanken: in Stein geschriebene Geheimnisse*. Nazarje: GEArt, 76–83.
- Kladnik, D., 2003: *Vsa slovenska mesta*. Ljubljana: Zavod za intelektualno produkcijo, 266 str.
- Orožen Adamič, M., Perko, D., Kladnik, D., 1996: *Priročni krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS, 376 str.
- Poltnig, W., Herlec, U., Fajmut Štručl, S., Bedjanič, M., Rojs, L., Hartmann, G., Vodovnik, P., Vernik, M., Achatz-Riepl, H., 2012: *Geološko-naravovarstvene strokovne podlage Geoparka Karavanke*. Maribor: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, 209 str. URL: http://www.zrsvn.si/dokumenti/64/2/2012/Geopark_Karavanke_Geoloske_naravovarstvene_strokovne_podlage_logotipi_2846.pdf. (Navedeno 5. 5. 2017.)
- Aplikacija za članstvo v globalni mreži geoparkov. URL: http://www.geopark-karawanken.at/files/2011_geopark_karwanke_karawanken_aplikacija.pdf. (Navedeno 5. 5. 2017.)
- Marktgemeinde Feistritz ob Bleiburg. 2017. *Allgemeine Information*. URL: <https://feistritzbleiburg.riskommunal.net/system/web/sonderseite.aspx?menuonr=220183019&detaillonr=220183019>. (Navedeno 25. 5. 2017.)
- Občina Ravne na Koroškem, 2012: *O Ravnah*. URL: <http://www.ravne.si/index.php?site=vsebine&kat=30041&lang=1&parent=30040>. (Navedeno 25. 5. 2017.)
- Statistični urad republike Slovenije. URL: <http://www.stat.si/statweb> (Navedeno 5. 5. 2017.)
- Statistični urad Avstrije (Statistik Austria). URL: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/index.html